

Gravitációs lencsézés során keletkező képek nagyítása Hořava-Lifshitz gravitációelméletben

Horváth Zsolt, Gergely Árpád László

FIKUT 2014

University of Szeged

Hořava-Lifshitz elméletek

- térelméletek családja
- kitüntetett fóliázás
- Lorentz invariancia sérül
- gravitációelmélet
- alkalmazások

$$\begin{aligned} \mathcal{S} &= \mathcal{S}_{EH} + \mathcal{S}_{LV} , \\ \mathcal{S}_{EH} &= \zeta^2 \int \sqrt{-g} N (K^{ij} K_{ij} - K^2 + R - g_0 \zeta^2) d^3 x dt , \\ \mathcal{S}_{LV} &= \zeta^2 \int \sqrt{-g} N (\xi K^2 - g_2 \zeta^{-2} R^2 - g_3 \zeta^{-2} R^{ij} R_{ij} - g_4 \zeta^{-4} R^3 - g_5 \zeta^{-4} R R^{ij} R_{ij} \\ &\quad - g_6 \zeta^{-4} R_j^i R_k^j R_i^k - g_7 \zeta^{-4} R \nabla^2 R - g_7 \zeta^{-4} \nabla_i R_{jk} \nabla^i R^{jk}) d^3 x dt . \end{aligned}$$

Kehagias-Sfetsos fekete lyuk

sztatikus, gömbszimmetrikus,
vákuum megoldás

$$-g_{tt}(r) = 1/g_{rr}(r) = 1 + \omega r^2 \left[1 - \left(1 + \frac{4m}{\omega r^3} \right)^{1/2} \right]$$

ω Hořava-Lifshitz paraméter [hossz⁻²]

$\omega \rightarrow \infty$ Schwarzschild határeset, $\omega \rightarrow 0$ sík

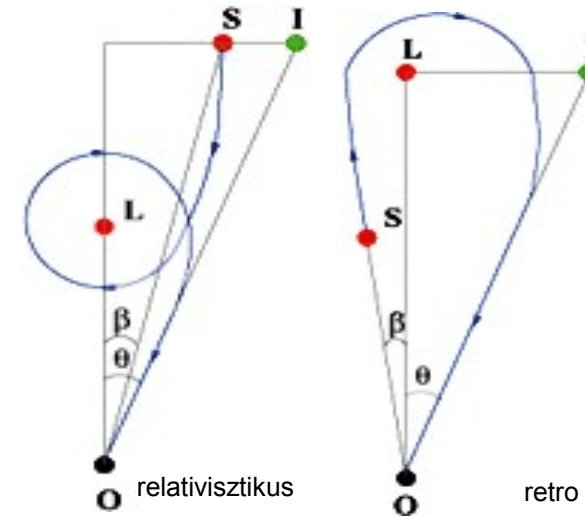
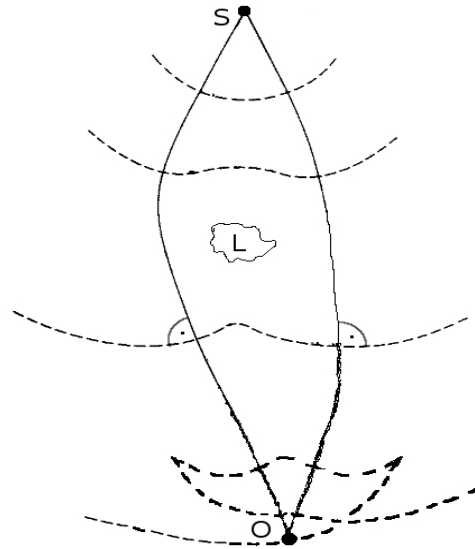
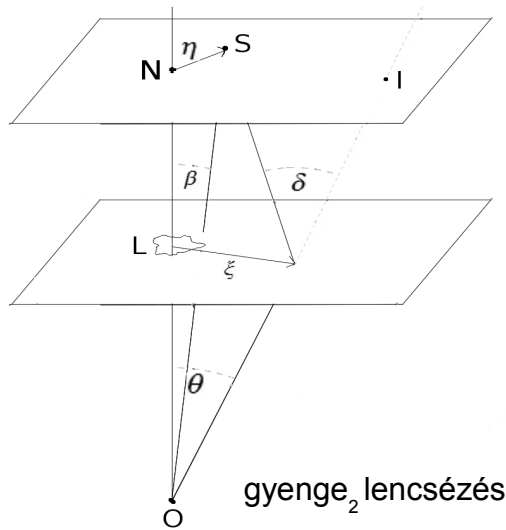
($\omega_0 = m^2 \omega$, $\bar{\lambda} = 1/\omega d^2$, $d = D_L D_S / D_{LS}$)

horizontok $r_{\pm} = m \left(1 \pm \sqrt{1 - \frac{1}{2\omega_0}} \right)$ fekete lyuk, ha $\omega_0 > 0.5$

Gravitációs lencsézés

olyan megfigyelhető asztrofizikai jelenségek, amelyek a gravitációs fényelhajlás következményei

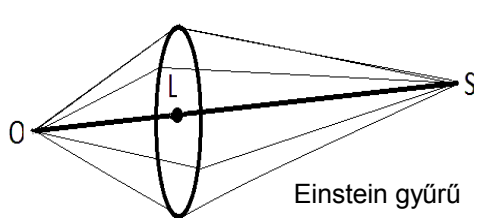
- többszörös képek keletkezése, a képek szögtávolsága
- forrás és kép alakja/orientációja eltérő
- forrás és kép fényessége és térszöge eltérő
- azonos időpontban kibocsátott fényjelek különböző időpontokban érnek a megfigyelőhöz

gyenge₁ lencsésés: galaxisok képének elliptikus torzulása
erős₁ lencsésés: többszörös képek

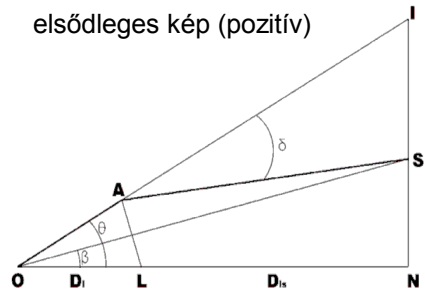
gyenge₂ lencsésés: az elhajlási szögre a kis szög közelítés érvényes
erős₂ lencsésés: az elhajlási szög közel van π egész többszöröséhez

Gömbszimmetrikus lencsék

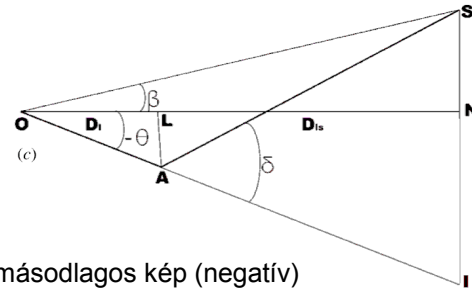

Einstein gyűrű

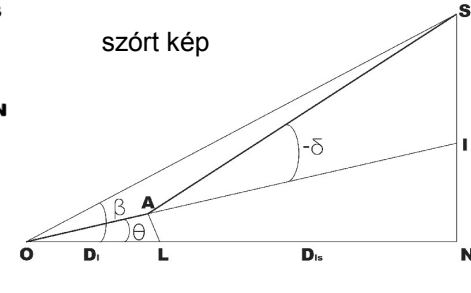
- síkban terjed a fény
- pontszerű S
- előjel megállapodások

elsődleges kép (pozitív)

másodlagos kép (negatív)

szórt kép

a fény elhalad M tömegű gömb alakú tömeg vagy tömegpont mellett

$$|\delta| = 4 \frac{G M}{c^2 |\xi|}$$

- az ÁRE szerint a fény null geodetikusokon terjed
- gyenge lencsézés elmélet: közelítő leírás, szakaszok és euklideszi trigonometria
- legyen a forrás és a megfigyelő gyenge térben
- lencse egyenletek

$$\theta - \beta - \frac{D_{LS}}{D_S} \delta(\theta) = 0$$

small angles i.e.

$$\tan |\theta| - \tan (s\beta) - \frac{D_{Ls}}{D_s} [\tan |\theta| + \tan (\delta - |\theta|)] = 0$$

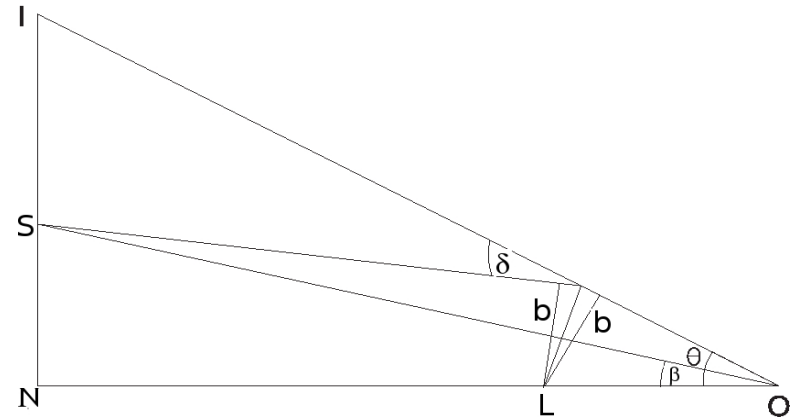
Virbhadra-Ellis i.e

Schwarzschild lencsésítés

pomtszerű lencse

$$\delta = 4 \frac{GM}{c^2 |\xi|} = 4 \frac{G}{c^2} \frac{M}{D_L |\theta|}$$

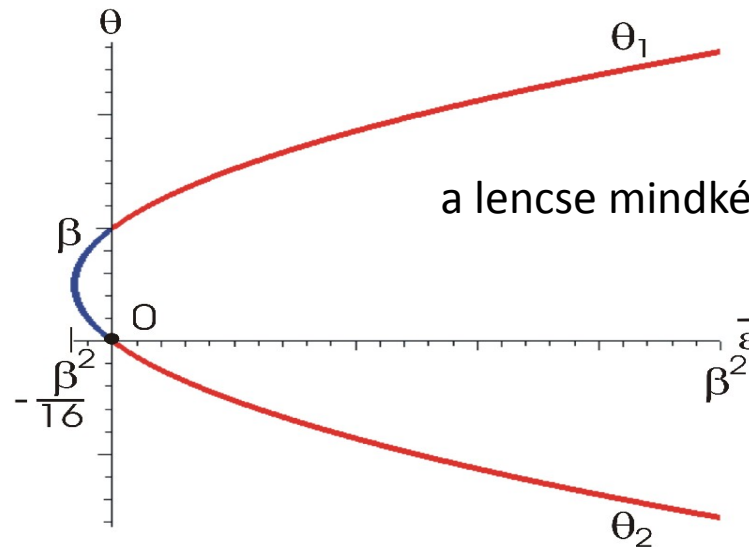
behelyettesítjük a kiszögű lencseegyenletbe

$$0 = \theta^2 - \beta\theta - 4 \frac{G}{c^2} M \frac{D_{LS}}{D_L D_S}$$

$$\theta_{\pm} = \frac{\beta \pm \sqrt{\beta^2 + 4\theta_E^2}}{2}$$

$$\theta_E^2 : = 4 \frac{G}{c^2} M \frac{D_{LS}}{D_L D_S}$$

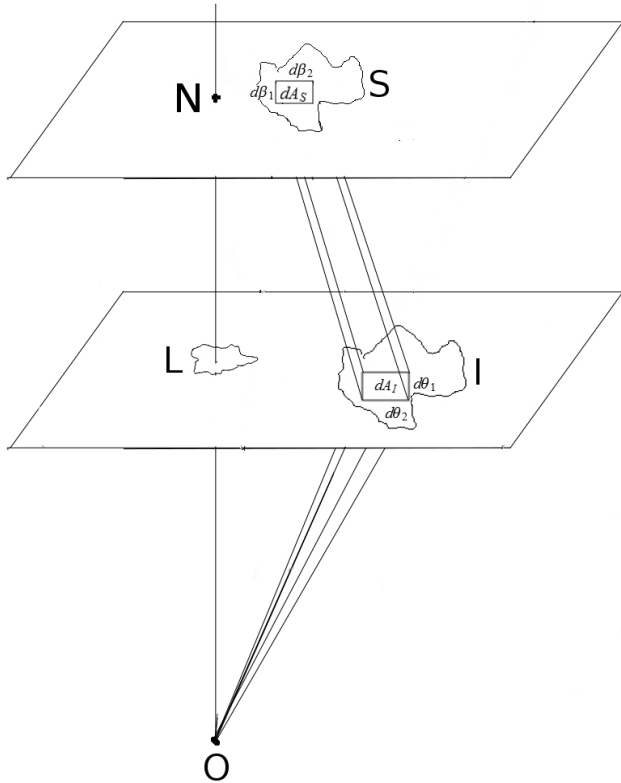
a lencse mindkét "oldalán" egy-egy kép

a.)

sztemerd viszonyítási alap ill. határeset

Képek nagyítása

lencseegyenlet egy $\eta(\xi)$ ill. $\beta(\theta)$ függvényt határoz meg, ami a lencse síkból a forrás síkra képez

$$A_{ij}(\theta_1, \theta_2) = \frac{\partial(\beta_1, \beta_2)}{\partial(\theta_1, \theta_2)}(\theta_1, \theta_2)$$

optikai leképezés Jacobi mátrixa
(alakváltozást is jellemzi)

térszögek aránya $\frac{d\omega_S}{d\omega_I} = \frac{dA_S/D_S^2}{dA_I/D_L^2} = \det A$

dA_I képelemhez tartozó nagyítás

$$\mu(\theta) := \frac{1}{\det A(\theta)}$$

Fényerősítés

A spektrumot a gravitációs és a kozmológiai vöröseltolódás eredője módosítja.

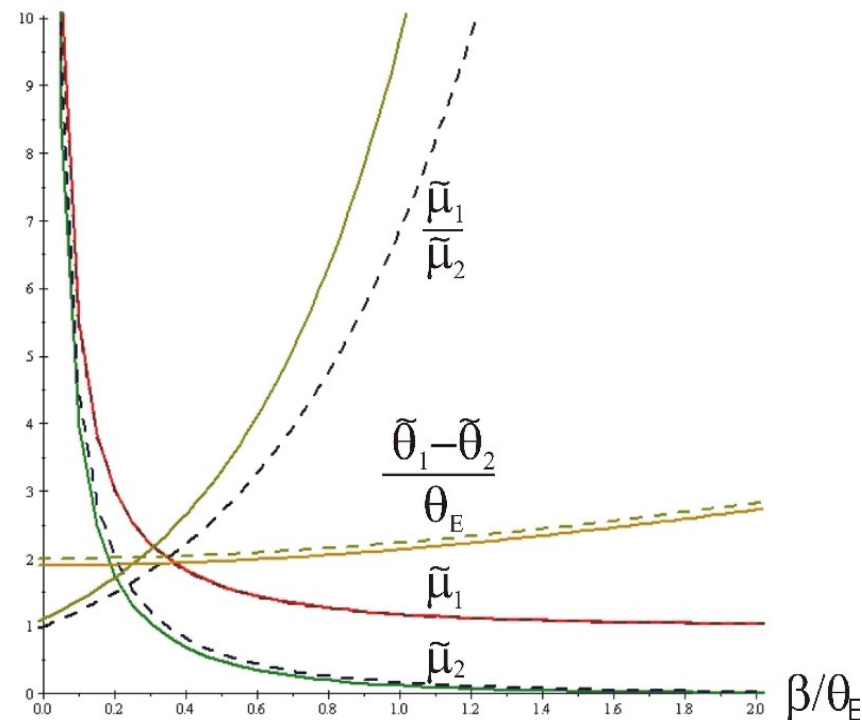
K az S pontból kibocsátott, O pontba érkező fotonok megfigyelt és kibocsátási frekvenciájának hányadosa. K különböző lehet különböző képekre, de egy adott képre állandó (frekvenciafüggetlen).

$$I^{kép}(\nu) = I^{forrás}(K\nu)$$

$$A(\nu) := \frac{I^{kép}d\omega_I}{I^{forrás}d\omega_S} = R(\nu)\mu$$

Gyenge lencsésítésben a vöröseltolódásban a gravitációs eltolódás dominál, a kozmológiai pedig elhanyagolható.

$$K \approx 1 \quad R(\nu) \approx 1 \quad \frac{I^{kép}d\omega_I}{I^{forrás}d\omega_S} \approx \mu$$

Schwarzschild lencsésítés

$$\mu_{\pm} = \frac{1}{4} \left(\frac{1}{\beta} \sqrt{\beta^2 + 4\theta_E^2} + \frac{\beta}{\sqrt{\beta^2 + 4\theta_E^2}} \pm 2 \right)$$

$$\mu_{\pm} \rightarrow \frac{\theta_E}{2\beta} \pm \frac{1}{2} + \frac{3\beta}{8\theta_E} + \mathcal{O}(\beta^2)$$

$$\frac{\mu_+}{\mu_-} \rightarrow 1 + \frac{2\beta}{\theta_E} + \frac{2\beta^2}{\theta_E^2} + \mathcal{O}(\beta^3) \quad \beta \rightarrow 0$$

A Kehagias-Sfetsos fekete lyuk lencsézése

Virbhadra-Ellis lencseegyenlet

$$\tan |\theta| - \tan (s\beta) - \frac{D_{ls}}{D_s} [\tan |\theta| + \tan (\delta - |\theta|)] = 0$$

egyenlítő síkban a fény pályája $r(\varphi)$

$$ds^2 = g_{tt}dt^2 + g_{rr}dr^2 + r^2d\theta^2 + r^2\sin^2\theta d\varphi^2$$

$$\frac{dr}{d\varphi} = \pm \left[\frac{g_{\varphi\varphi}}{g_{rr}} \left(\frac{E^2}{L^2} \frac{g_{\varphi\varphi}}{-g_{tt}} - 1 \right) \right]^{1/2} \quad L = g_{\varphi\varphi} \frac{d\varphi}{dp}$$

$$E = g_{tt} \frac{dt}{dp}$$

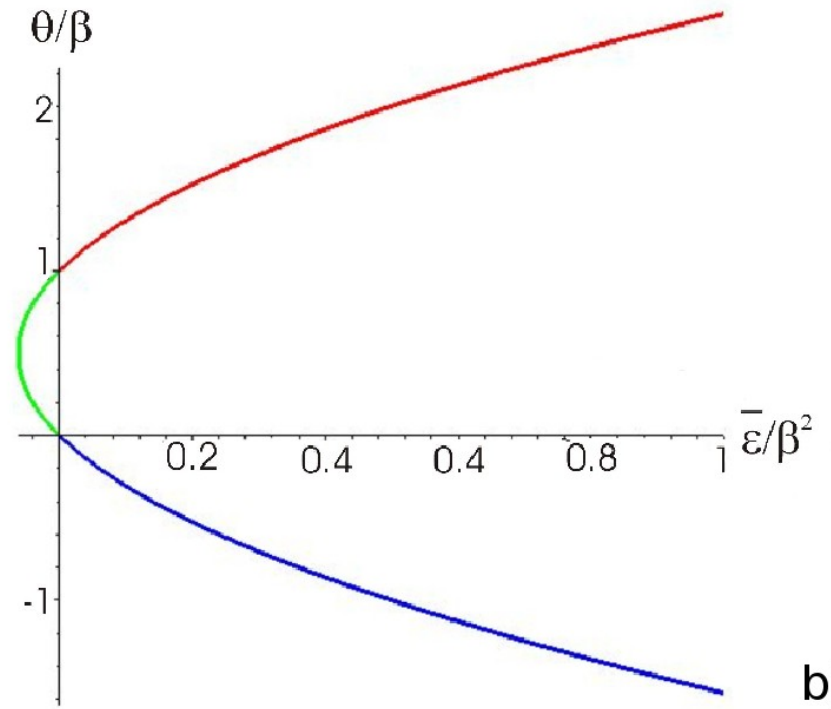
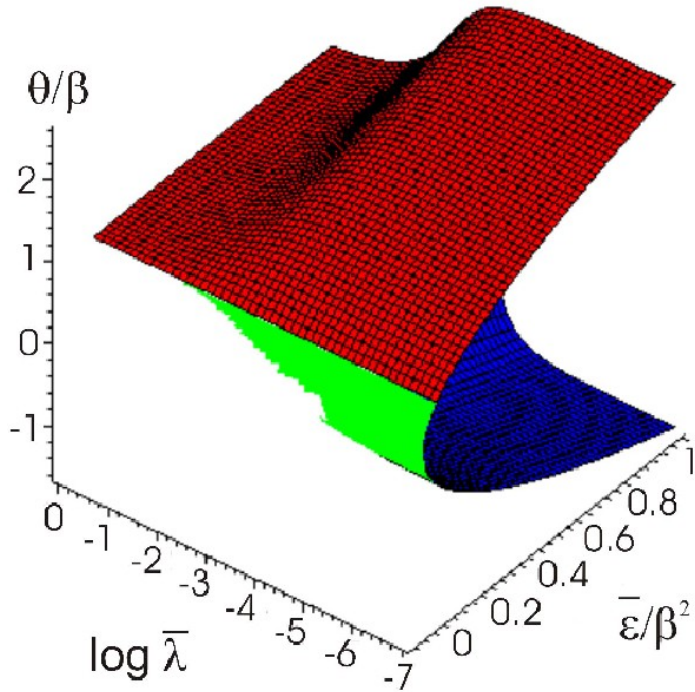
$$0 = g_{tt}(r_{\min}) D_L^2 \sin^2 \theta + r_{\min}^2 \quad \frac{dr}{d\varphi}(\varphi_{\min}) = 0$$

fényelhajlás képlete

$$\delta(r_{\min}) = 2 \int_{r_{\min}}^{\infty} \frac{1}{r} \left[\frac{g_{rr}(r)}{\frac{g_{tt}(r_{\min})}{g_{tt}(r)} \left(\frac{r}{r_{\min}} \right)^2 - 1} \right]^{1/2} dr - \pi$$

$$\delta(x_0) = 2 \int_0^{\pi/2} \left[1 + \frac{8(\sin^3 \alpha - 1)(\tan^2 \alpha + 1)\omega_0 x_0}{(16\omega_0^2 x_0^4 + 8\omega_0 x_0 \sin^3 \alpha)^{1/2} + (16\omega_0^2 x_0^4 + 8\omega_0 x_0)^{1/2}} \right]^{-1/2} d\alpha - \pi \quad \alpha = \arcsin(r_{\min}/r)$$

Képek keletkezése

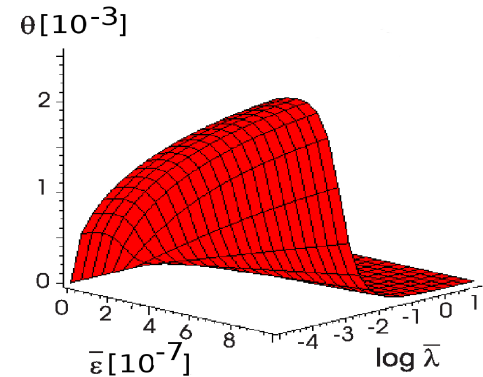
a)

b)

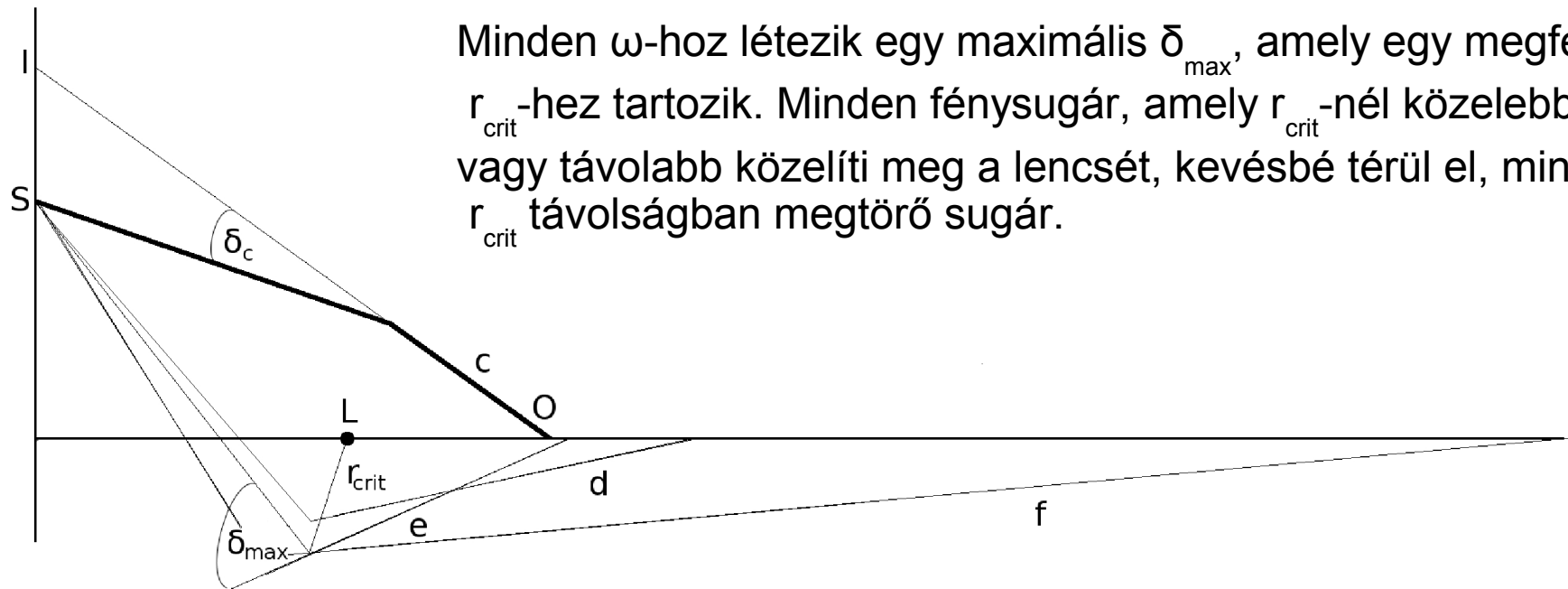
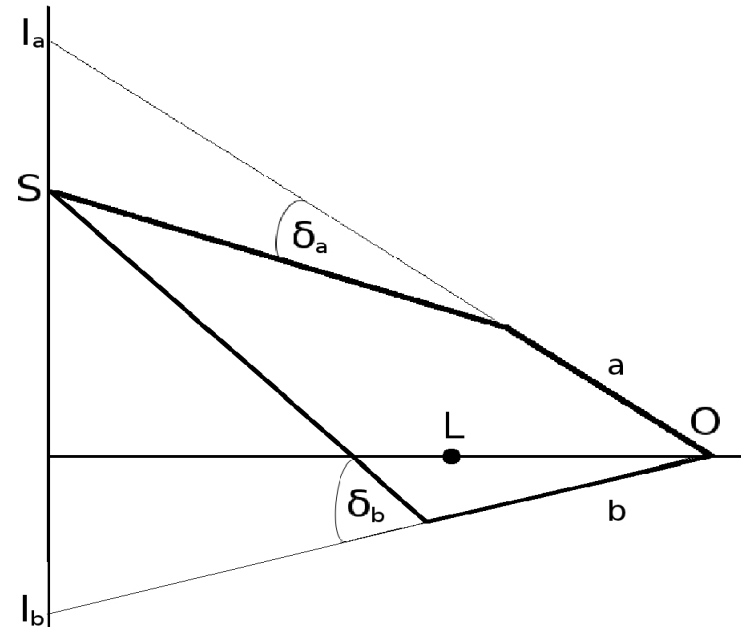
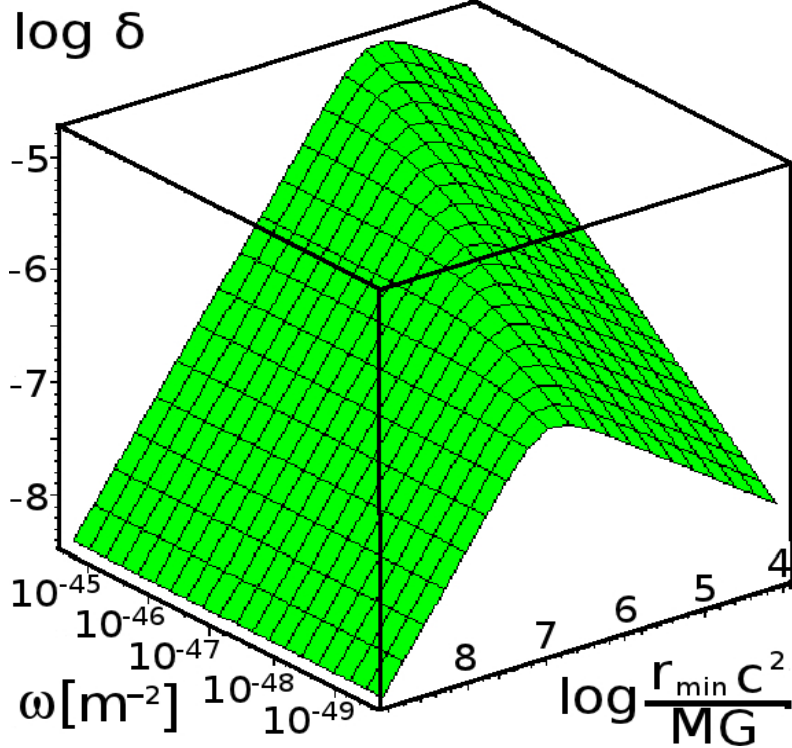
Csak a pozitív kép keletkezik, amint $\bar{\lambda} \rightarrow O(10^{-3})$.

$$\bar{\lambda} = 1/\omega d^2, \quad d = D_L D_S / D_{LS}$$

$\bar{\lambda}$ további növekedésére a téridő sík lesz és $\theta/\beta \rightarrow 1$.

Einstein gyűrű

Minden ω -hoz létezik egy maximális δ_{\max} , amely egy megfelelő r_{crit} -hez tartozik. Minden fénysugár, amely r_{crit} -nél közelebb vagy távolabb közelíti meg a lencsét, kevésbé térül el, mint az r_{crit} távolságban megtörő sugár.

Kényszerek megállapítása a Hořava-Lifshitz paraméterre

A Large Synoptic Survey Telescope (LSST) nagyszámú gravitációs lencse galaxis felfedezését tette lehetővé.

A Sloan Lens Advanced Camera and Spectrograph Survey (SLACS) majdnem 100 lencse galaxist észlelt és mért.

A lencse galaxisokat a Sloan Digital Sky Survey (SDSS) spektroszkópiai adatbázisából szelektálják. A kiválasztás azon alapul, hogy az égen egy adott irányban egy távolabbi (vörösebb) és egy közelebbi (kékebb) galaxis észlelhető.

A Hubble Űrtávcső képein az Einstein gyűrűk sugarait mérni lehet, a megfigyelt szögek a $[0.69 \text{ as}, 1.78 \text{ as}]$ intervallumba esnek.

LSST Science Collaborations, LSST Science Book Version 2.0

A. S. Bolton, S. Burles, L. V. E. Koopmans, T. Treu, L. A. Moustakas, ApJ 638 703 (2006)

C. Grillo, R. Gobat, M. Lombardi, P. Rosati, Astron. Astroph. 501, 461 (2009)

S. Gonzaga et al., ACS Data Handbook Version 6.0,(2011)

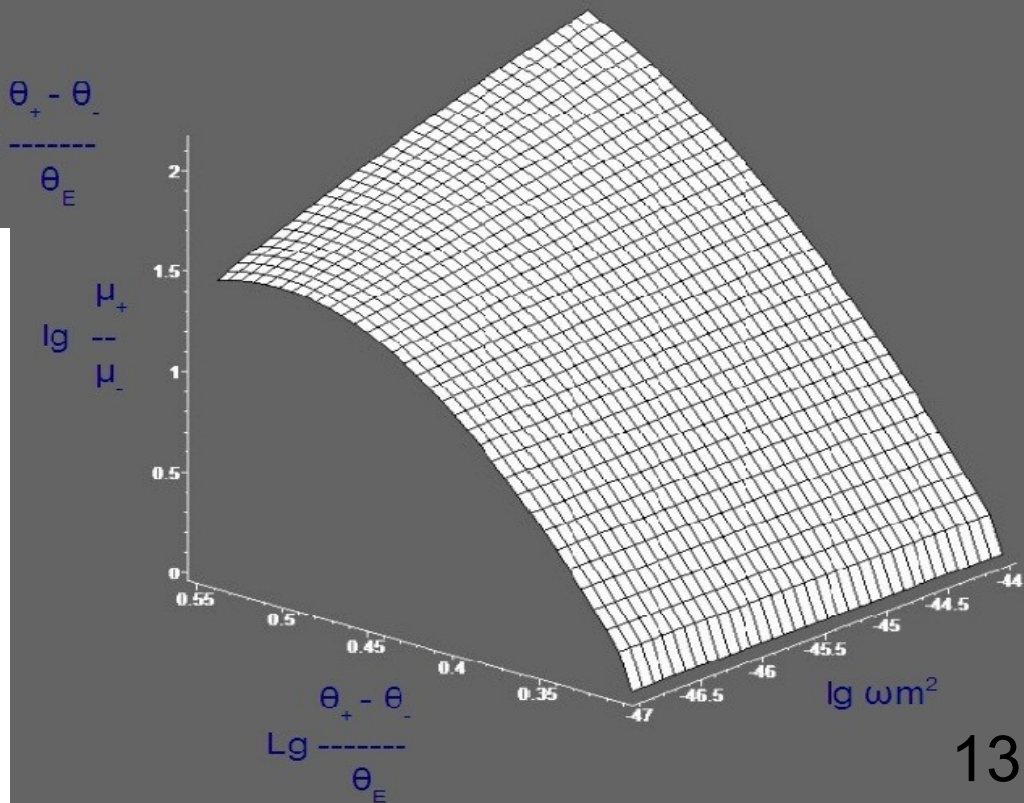
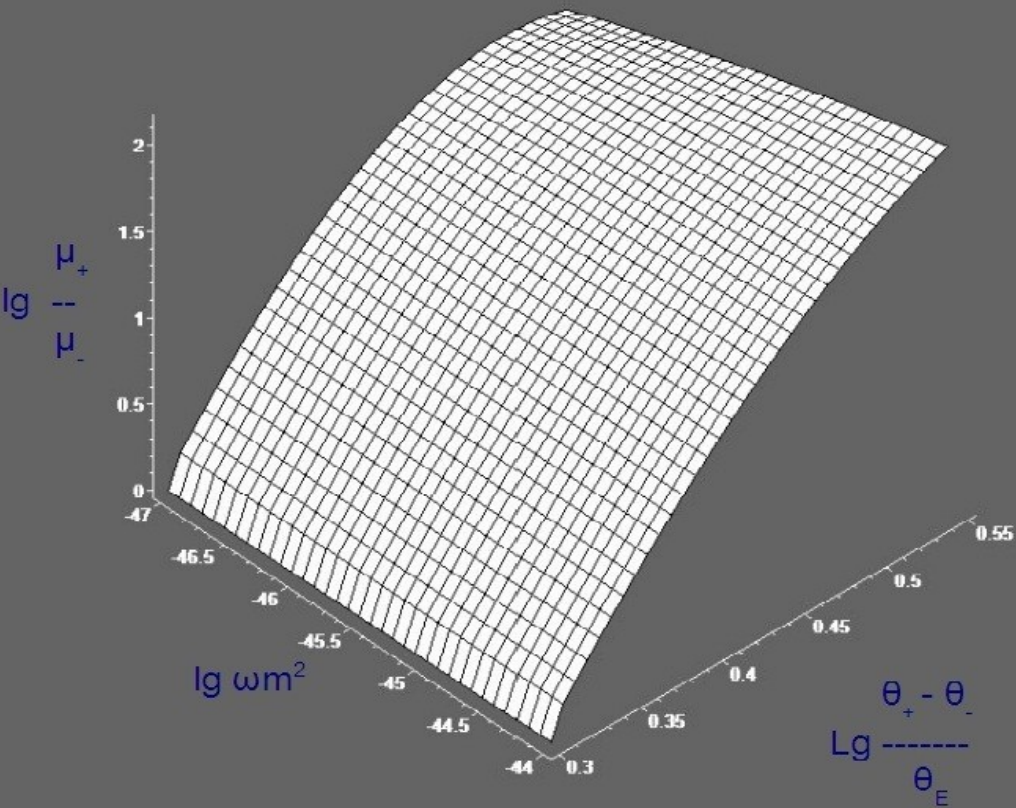
galaxis	θ_E	M	D_L	D_S	r_{\min}	ω_{\min}	$\omega_{0,\min}$
	[as]	[$10^{10} M_{\odot}$]	[Mpc]	[Mpc]	[Kpc]	[10^{-48} cm^{-2}]	[10^{-16}]
J0008-0004	1.16	35	1172.743	1708.956	6.595	0.18942	5.0657
J0029-0055	0.96	12	750.391	1622.253	3.492	0.27033	0.84982
J0037-0942	1.53	29	669.889	1411.834	4.969	0.34628	6.3576
J0044+0113	0.79	9	446.200	672.576	1.709	1.2219	2.1606
J0109+1500	0.69	13	905.964	1291.699	3.031	0.33425	1.2332
J0157-0056	0.79	26	1276.277	1618.923	4.888	0.23749	3.5047
J0216-0813	1.16	49	984.161	1289.158	5.535	0.35670	18.697
J0252+0039	1.04	18	875.400	1644.710	4.414	0.22816	1.6138
J0330-0020	1.10	25	1020.790	1676.984	5.444	0.20053	2.7361
J0405-0455	0.80	3	293.680	1555.222	1.139	1.1703	0.22993
J0728+3835	1.25	20	696.489	1463.700	4.221	0.32141	2.8066
J0737+3216	1.00	29	964.236	1358.283	4.675	0.30324	5.5673
J0822+2652	1.17	24	784.904	1372.544	4.452	0.30991	3.8969
J0903+4116	1.29	45	1157.167	1675.061	7.237	0.19736	8.7248
J0912+0029	1.63	40	580.506	968.258	4.587	0.60497	21.131
J0935-0003	0.87	41	1013.21	1213.066	4.274	0.48386	17.756
J0936+0913	1.09	15	653.631	1366.016	3.454	0.36699	1.8026
J0946+1006	1.38	29	737.793	1388.471	4.936	0.32025	5.87966
J0956+5100	1.33	37	782.476	1217.394	5.045	0.37351	11.163
J0959+4416	0.96	17	775.156	1299.251	3.608	0.33752	2.1294
J0959+0410	0.99	8	465.339	1304.229	2.233	0.58732	0.82058
J1016+3859	1.09	15	592.045	1171.202	3.129	0.47174	2.3171
J1020+1122	1.20	34	879.827	1326.068	5.119	0.31376	7.9181
J1023+4230	1.41	23	656.356	1470.562	4.487	0.34248	3.9551
J1029+0420	1.01	6	393.820	1394.687	1.928	0.73490	0.57756
J1100+5329	1.52	47	954.102	1584.325	7.031	0.22552	10.875
J1106+5228	1.23	9	366.879	1119.963	2.188	0.90303	1.5968
J1112+0826	1.49	45	859.747	1408.858	6.211	0.28347	12.531

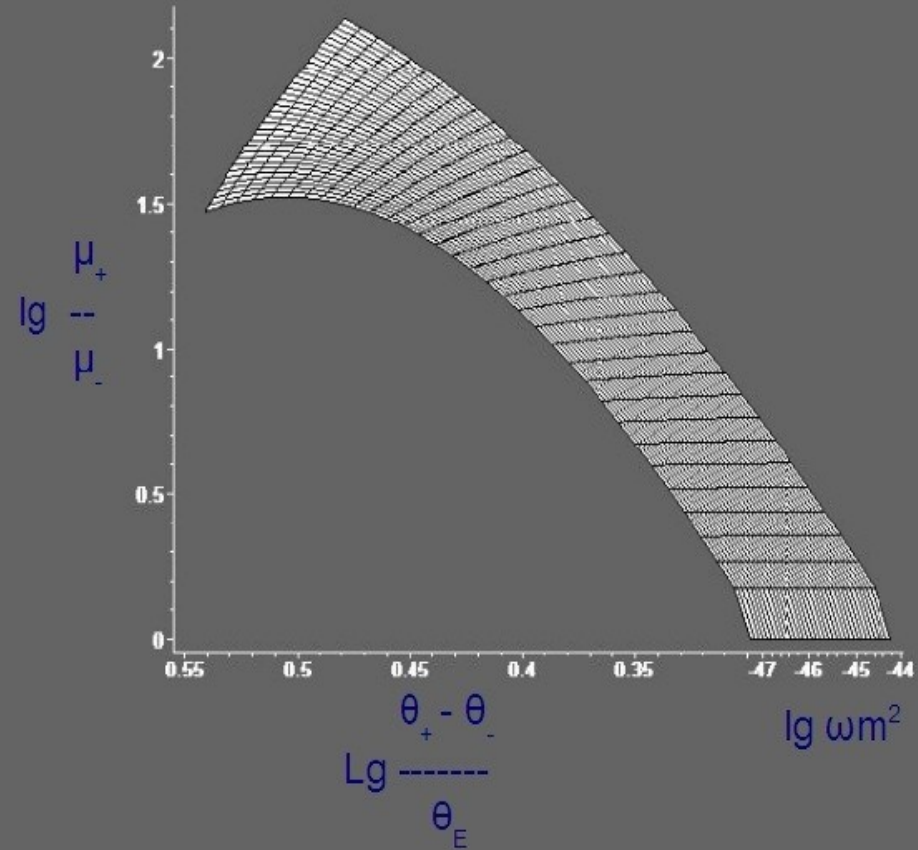
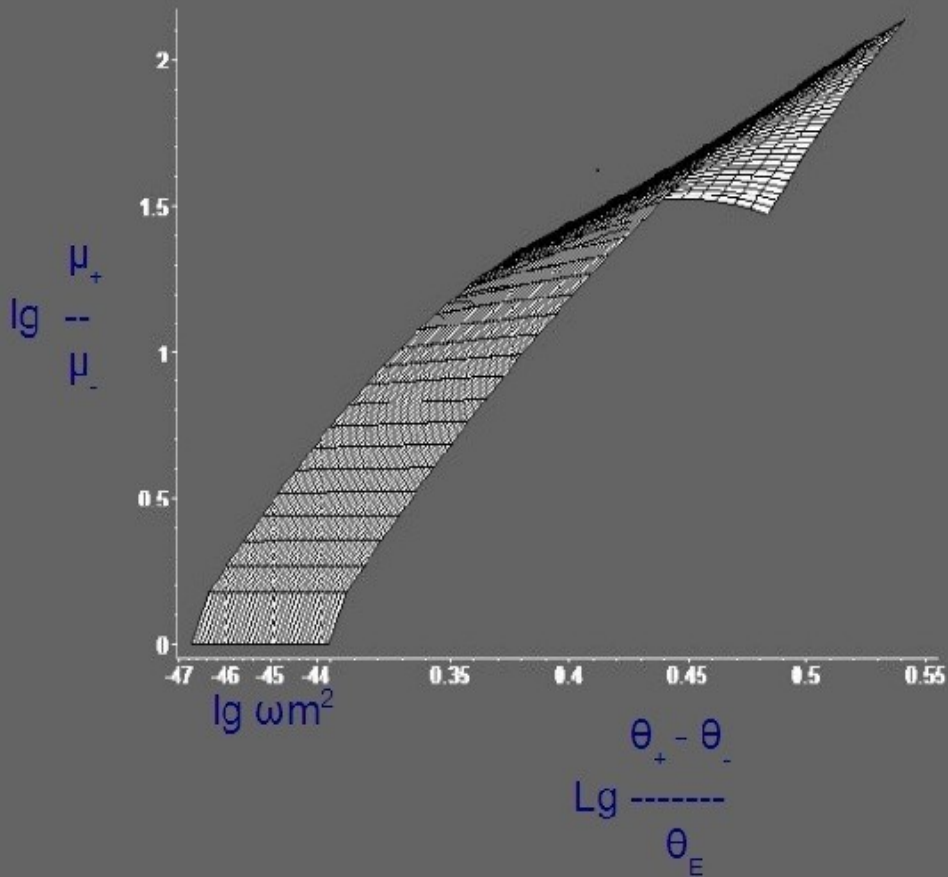
galaxis	θ_E	M	D_L	D_S	r_{\min}	ω_{\min}	$\omega_{0,\min}$
	[as]	[$10^{10} M_{\odot}$]	[Mpc]	[Mpc]	[Kpc]	[10^{-48} cm^{-2}]	[10^{-16}]
J1134+6027	1.10	13	548.213	1223.120	2.924	0.49304	1.8190
J1142+1001	0.98	17	737.793	1264.429	3.505	0.36081	2.2764
J1143-0144	1.68	19	400.476	1111.614	3.262	0.79571	6.2708
J1153+4612	1.05	11	626.027	1593.810	3.187	0.34366	0.90778
J1204+0358	1.31	17	580.506	1410.844	3.687	0.41199	2.5993
J1205+4910	1.22	25	719.910	1233.014	4.258	0.37895	5.1705
J1213+6708	1.42	14	455.803	1419.669	3.138	0.7912	2.4779
J1218+0830	1.45	16	493.548	1487.965	3.470	0.5017	2.8041
J1250+0523	1.13	18	762.845	1545.386	4.179	0.27744	1.9624
J1402+6321	1.35	29	693.857	1233.014	4.541	0.38808	7.1250
J1403+0006	0.83	10	650.899	1221.693	2.619	0.41355	0.90280
J1416+5136	1.37	37	916.645	1555.865	6.088	0.23665	7.0726
J1420+6019	1.04	4	250.179	1304.222	1.261	1.6168	0.56474
J1430+4105	1.52	54	886.429	1351.555	6.532	0.30198	19.224
J1436-0000	1.12	23	886.429	1551.984	4.813	0.24263	2.8020
J1443+0304	0.81	6	490.443	1139.617	1.926	0.59752	0.46959
J1451-0239	1.04	8	462.168	1285.325	2.330	0.59786	0.83530
J1525+3327	1.31	48	1033.889	1487.965	6.566	0.25047	12.598
J1531-0105	1.71	27	568.859	1509.087	4.716	0.40490	6.4438
J1538+5817	1.00	9	518.128	1299.251	2.512	0.50680	0.89616
J1621+3931	1.29	29	794.563	1381.108	4.969	0.30476	5.5953
J1627-0053	1.23	23	701.736	1290.430	4.185	0.36381	4.2014
J1630+4520	1.78	49	801.749	1544.046	6.919	0.26412	13.844
J1636+4707	1.09	18	752.893	1451.370	3.979	0.29974	2.1201
J2238-0754	1.27	13	499.736	1484.718	3.077	0.49325	1.8198
J2300+0022	1.24	30	755.390	1208.707	4.541	0.38187	7.5028
J2303+1422	1.62	27	554.146	1281.465	4.352	0.46848	7.4556
J2321-0939	1.60	12	318.486	1300.500	2.470	1.0661	3.3514
J2341+0000	1.44	22	642.666	1553.284	4.487	0.33734	3.5644

A mérésekhez az ACS-WFC (Advanced Camera for Surveys, Wide Field Channel) kamerát használták, amelynek pixelmérete 0.049 as.

A $\Delta\theta$ mérési hiba létezése megengedi, hogy a HL paraméterre fennálljon az $\omega \in (\omega_{\min}, \infty)$ $\Delta\theta := 0.049$ as. kényszer. A kritikus ω_{\min} alsó határ az $\theta_E(\omega_{\min}) = \theta_{E,Sch} - \Delta\theta$ összefüggésnek tesz eleget.

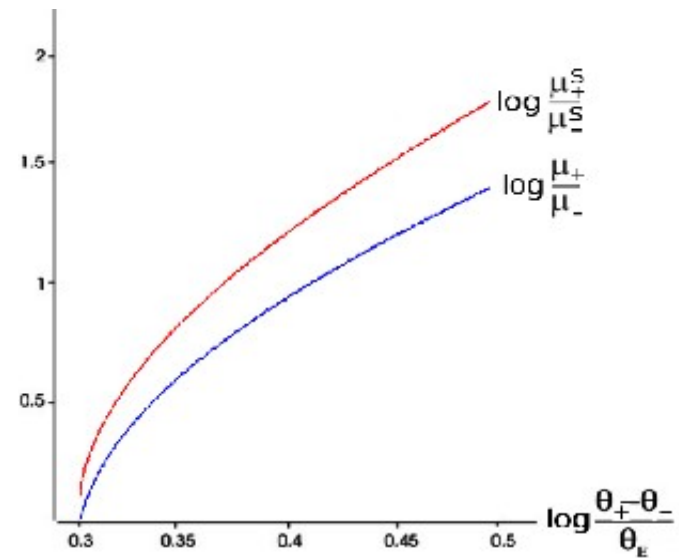
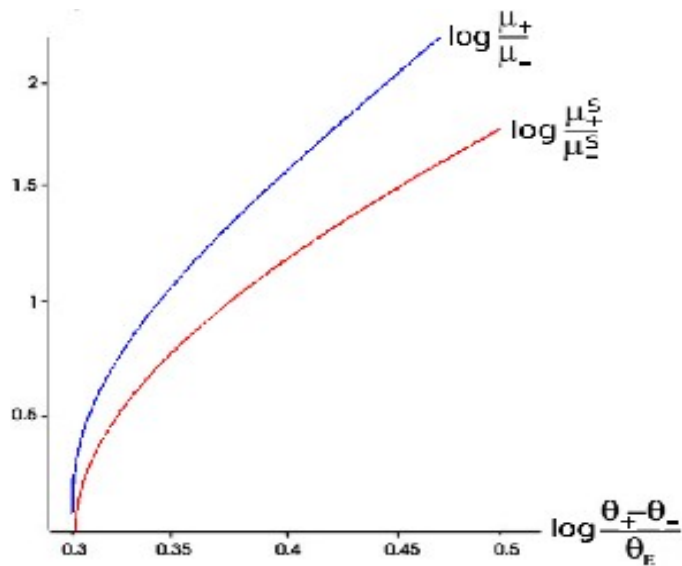
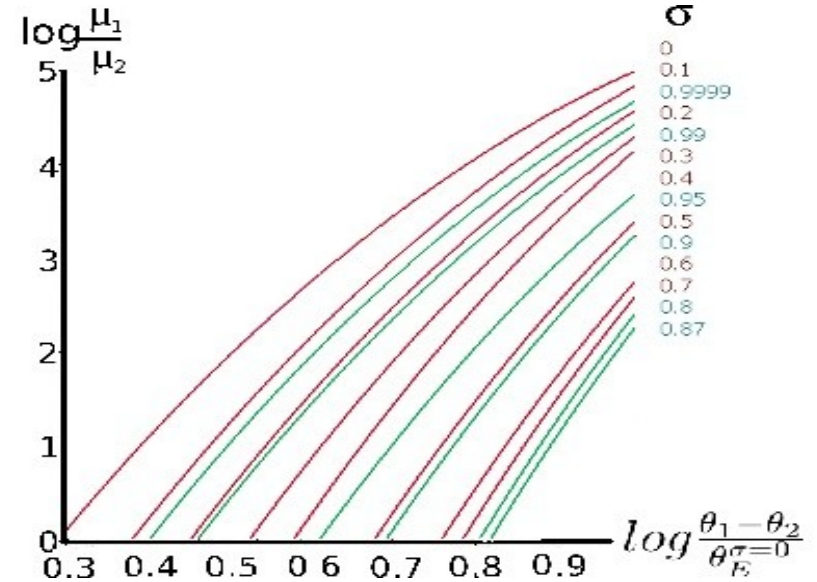
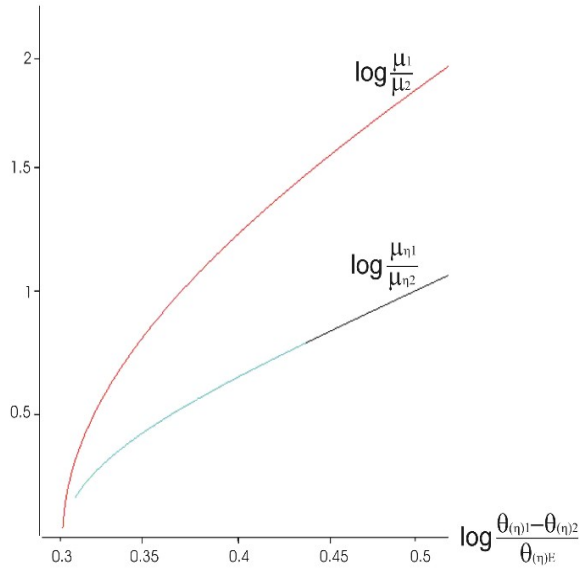
Nagyítások aránya

$$\omega_{\text{crit}} = 7.8 \cdot 10^{-46} \text{ m}^{-2}$$

Összehasonlítás más gravitációelméletekkel

Összefoglalás

- sztatikus, gömbszimmetrikus, vákuum téridő a HL elméletben
- HL paraméter
- $\omega > 10^{-47} \text{ m}^{-2}$ két kép
- nagyítások aránya ω és a képek szögtávolsága függvényében
- $\omega > 10^{-46} \text{ m}^{-2}$ metszetek monoton növekvő
- a Schwarzschild limittől távol,
az $\omega_{\text{crit}} > \omega > 10^{-47} \text{ m}^{-2}$ metszeteknek 1 maximumuk van
- $\omega_{\text{crit}} = 7.8 * 10^{-46} \text{ m}^{-2}$
- eltérés más gravitációelméletektől